

Blok 1 Maria, de moeder van Jezus Christus

Dit blok gaat over de heilige maagd Maria in de beeldende kunst en de muziek. Haar plaats en betekenis komen aan bod in de kunst van de middeleeuwen, de vijftiende en zestiende eeuw en de tweede helft van de twintigste eeuw.

afbeelding 1, tekst 1

Maria is in de middeleeuwen vaak afgebeeld. In de elfde en twaalfde eeuw werden bijvoorbeeld veel sculpturen gemaakt die haar met het Christuskind verheven en vorstelijk voorstellen. Op afbeelding 1 zie je een houten beeld uit het eind van de twaalfde eeuw. Het is later nogal beschadigd, waardoor Maria's handen ontbreken.

De goudkleurige beschildering van het beeld benadrukt het verheven karakter van Maria en het Christuskind.

- 3p 1 Bespreek nog drie aspecten van dit beeld waaruit dit verheven karakter blijkt.

afbeelding 2, tekst 1

Op afbeelding 2 zie je een miniatuur uit een middeleeuws boek, dat gemaakt werd in een klooster in het midden van de dertiende eeuw. Het stelt de *Annunciatie* voor.

De middeleeuwse gelovige herkende deze scène onmiddellijk en begreep de verwijzingen naar het verhaal.

- 2p 2 Leg uit waarom deze voorstelling van Maria en een engel een *Annunciatie* voorstelt. Doe dat aan de hand van twee aspecten van de voorstelling.

afbeelding 1, 2 en 3

Op afbeelding 3 zie je een *Annunciatie* uit het begin van de veertiende eeuw. De Italiaanse kunstenaar Duccio schilderde deze als onderdeel van een altaarstuk voor de Dom van de Italiaanse stad Siena.

In deze tijd, het eind van de middeleeuwen, kregen voorstellingen gaandeweg een ander karakter. Dit sloot aan bij een verandering in de geloofsbeleving die zich langzamerhand ontwikkelde.

- 2p 3 Geef aan in welk opzicht de *Annunciatie* op afbeelding 3 vernieuwend is. Breng dit in verband met de veranderde geloofsbeleving in die tijd.

afbeelding 4, 5, 6 en 7, tekst 2

Op afbeelding 4 en 5 zie je de voor- en achterkant van het altaarstuk, dat Duccio in 1311 voltooide. Op afbeelding 6 zie je het hoofdpaneel.

Maria is hier als *Maestà*, koningin van de hemel afgebeeld. Dit wordt onder meer benadrukt door het gebruik van goud en andere stralende kleuren, zoals het dure ultramarijnblauw voor haar kleed. Maar het blijkt ook uit de manier waarop Maria met haar kind is voorgesteld.

Bekijk afbeelding 6 en 7.

- 2p 4 Geef aan hoe Duccio Maria hier verbeeldt als *Maestà* of 'koningin van de hemel'. Betrek twee aspecten in je antwoord.

afbeelding 4 en 5, tekst 2

Toen het altaarstuk voltooid was, werd het in een plechtige processie door Siena gedragen. Daaruit blijkt dat het voor de burgers van die stad een grote betekenis had.

- 2p 5 Bespreek twee redenen waarom het altaarstuk destijds grote religieuze en/of maatschappelijke betekenis had voor Siena.

afbeelding 6 en 8

In het begin van de zestiende eeuw schilderde de Italiaanse kunstenaar Rafaël een aantal Madonna's. Op afbeelding 8 zie je een Madonna met kind uit 1508.

Rafaels Maria met Christuskind verschilt in voorstelling van die van Duccio en is kenmerkend voor de renaissance.

- 2p 6 Leg uit wat nieuw is aan Rafaels voorstelling. Geef vervolgens aan waarom zijn Madonna kenmerkend is voor de renaissance.

tekst 3

In de muziek is de Mariaverering terug te vinden in speciaal aan de heilige Maagd gewijde missen en in Mariahymnen. De hymne *Ave Maris Stella* is een van de oudste lofliederen die er zijn. De tekst werd gevonden in een negende-eeuws manuscript in het klooster van St. Gallen in Zwitserland. Tekst 3 omvat de eerste vijf van de zeven coupletten.

Ave Maris Stella maakt deel uit van de getijden tijdens Mariafeestdagen. Uit de tekst kun je afleiden wat Maria voor de gelovigen betekent.

- 1p 7 Geef aan wat deze betekenis is.

film 1, tekst 3

In 1610 heeft Claudio Monteverdi de tekst *Ave Maris Stella* gebruikt in zijn *Mariavespers*. In filmfragment 1 zie je een uitvoering in de San Marco in Venetië. Monteverdi heeft zijn vespers niet voor deze kerk geschreven, maar hij heeft vaak gebruik gemaakt van de bijzondere architectuur met oxalen (balkons).

Bekijk filmfragment 1, couplet 2 tot en met 5.

- 1p **8** Geef aan welk effect het gebruik van de oxalen heeft op de luisteraar.

film 1, tekst 3

Monteverdi gebruikt in zijn *Mariavespers* zowel de prima als de seconda prattica.

Aan het eind van het filmfragment wordt het vijfde couplet gezongen.

- 2p **9** Geef aan of hiervoor de prima of de seconda prattica is gebruikt. Geef tevens aan waaraan je dat kunt horen.

afbeelding 9

Monteverdi heeft zijn *Mariavespers* op eigen initiatief gecomponeerd en opgedragen aan Paus Paulus V. Op het titelblad staat *Een werk van Claudio Monteverdi, recentelijk gecomponeerd en opgedragen aan de allerheiligste Paus Paulus V. Verschenen in 1610 in Venetië.*

Monteverdi, die toen aan het hof van Mantua werkte, hoopte hiermee een functie te krijgen als kapelmeester aan het pauselijk hof in Rome. Hij durfde dit initiatief te nemen vanuit zijn positie als hofkunstenaar.

- 2p **10** Leg uit waarom hij zich dit als hofkunstenaar kon permitteren. Betrek zijn opdrachtgevers in je antwoord.

afbeelding 10, 11, 12 en 13, tekst 4

In de negentiende eeuw zou Maria zijn verschenen aan een meisje uit de Franse plaats Lourdes. In de grot waar dat wonder gebeurde, werd een beeld geplaatst. Op afbeelding 10 zie je dit beeld van Onze Lieve Vrouw van Lourdes.

Op afbeelding 11 tot en met 13 zie je souvenirs die in Lourdes aangeschaft kunnen worden.

- 2p **11** Bespreek twee betekenissen of functies van zulke souvenirs voor de moderne pelgrim.

afbeelding 10, 14 en 15

In 1987 maakte Katharina Fritsch, een Duitse kunstenares, series werken waarin je Onze Lieve Vrouw van Lourdes herkent. Afbeelding 14 is hier een voorbeeld van. Op afbeelding 15 zie je een detail.

- 3p **12** Leg uit op welke manier Fritsch in dit werk refereert aan het Lourdesbeeld. Geef ook twee argumenten waarom dat postmodern is.

afbeelding 14 en 16

Op afbeelding 16 zie je een andere Madonna van Fritsch, nu uitvergroot. In het kader van een tijdelijke tentoonstelling plaatste de kunstenares het beeld in het stadscentrum van Münster: een voetgangersgebied bij winkels en een kerk. Veel mensen vonden het beeld shockerend en stoorden zich eraan. Het werd zelfs een paar keer beschadigd.

- 2p 13 Leg aan de hand van twee argumenten uit waarom het beeld op afbeelding 16 wel en het beeld op afbeelding 14 nauwelijks negatieve reacties oproept.

Blok 2 An American in Paris

Dit blok gaat over de vermenging van serieuze en lichte muziek en over dans in de eerste helft van de twintigste eeuw. Dit gebeurt aan de hand van de Amerikaanse componist George Gershwin en de musicalfilm *An American in Paris*.

tekst 5

De Amerikaanse componist George Gershwin (1898-1937) startte zijn loopbaan in het begin van de twintigste eeuw als pluggen van songs van Tin Pan Alley.

- 1p 14 Leg uit waarom pluggen in die tijd nodig waren.

film 1

Gershwin schreef populaire songs, zoals het bekende *I got rhythm* uit 1930. In filmfragment 1 wordt dit lied gezongen door de beroemde zangeres Judy Garland.

Deze song is een typerend voorbeeld van 'lichte muziek', bedoeld voor amusement in uitgaansgelegenheden.

- 3p 15 Geef aan de hand van drie kenmerken aan waarom deze muziek daarvoor geschikt is.

geluidsfragment 1

Naarmate zijn carrière vorderde, richtte Gershwin zich meer op het componeren van serieuze muziek. Dit blijkt uit de variaties op *I got rhythm*, die de componist in 1933 maakte, waarin hij de populaire song verwerkte.

Deze compositie kan gerekend worden tot de klassieke muziek.

- 3p 16 Geef hiervoor drie argumenten.

geluidsfragment 2

In 1928 had Gershwin, na een bezoek aan Parijs, *An American in Paris* gecomponeerd. Dit werk is een symfonisch gedicht, dat niet letterlijk een verhaal volgt, maar een impressie geeft aan de hand van diverse muzikale thema's.

- 2p 17 Geef aan hoe de muziek in dit fragment naar *An American in Paris* verwijst. Betrek zowel *American* als *Paris* in je antwoord.

tekst 6

Gershwins symfonische gedicht duurt bijna twintig minuten en bevat geen uitgewerkt verhaal. Na zijn dood werd er een plot bedacht voor een lange Hollywoodfilm met dezelfde titel *An American in Paris*, die in 1951 uitkwam. De nabestaanden van de componist eisten dat voor de film alleen muziek van Gershwin gebruikt zou worden. De filmmuziek bestaat dan ook uit een aantal van zijn songs en uiteraard het symfonische gedicht *An American in Paris*.

De film was een groot succes en won veel prijzen. Het verhaal sloeg aan bij het Amerikaanse publiek uit die tijd.

- 1p 18 Leg uit waarom dit verhaal het Amerikaanse publiek uit de jaren vijftig aansprak.

film 2

De film eindigt met het symfonisch gedicht *An American in Paris*, waarop dans is gezet. In fragment 2 zie je hier een gedeelte van. De film is vrijwel geheel opgenomen op de filmset van Hollywood. Het decor is een artistieke verbeelding van Parijs.

Het decor is op speelse wijze geïntegreerd in de dans en de dansers maken soms deel uit van het decor.

- 2p 19 Bespreek twee manieren waarop dansers en decor met elkaar verweven zijn.

film 2

In het filmfragment voert hoofdpersoon Jerry een solodans uit, waarin bewegingen van eigentijdse populaire dansen zijn te herkennen.

- 2p 20 Noem drie dansbewegingen uit het fragment waarvoor dat geldt.

film 2

De muziek van het symfonisch gedicht was niet bedoeld als dansmuziek, maar bleek wel geschikt te zijn voor dans.

- 2p 21 Bespreek twee kenmerken waardoor deze muziek goed 'dansbaar' is.

film 3, tekst 6

Een van de hoofdpersonen uit de film is Lise. Zij wordt door haar gedoodverfde toekomstig echtgenoot Henri beschreven. Uit de beschrijving en de bijgaande beelden blijkt de veelzijdigheid van haar karakter.

Haar karaktertrekken worden gekoppeld aan verschillende dansstijlen.

- 3p 22 Noem drie van die dansstijlen en leg uit op welke wijze deze aan de karaktertrekken van Lise gekoppeld zijn.

film 2 en 3

De musical en de musicalfilm, zoals *An American in Paris*, waren in de jaren vijftig zeer populair in Amerika.

- 1p 23 Ben je van mening dat deze musicalfilm tot de hoge kunst gerekend kan worden of gaat het om lage kunst uit de massacultuur? Geef een argument voor je antwoord.

Blok 3 Engelen

Dit blok gaat over engelen, hun verschijningsvorm en hun functie in verschillende tijdperken.

afbeelding 1, tekst 7

Op afbeelding 1 zie je een kapiteel uit de kathedraal van Autun uit het begin van de twaalfde eeuw. Het beeldhouwwerk geeft een scène weer uit het kerstverhaal. Drie koningen volgen een ster aan de hemel die volgens hen de weg wees naar de geboorteplaats van Jezus. De beeldhouwer van het kapiteel heeft in de voorstelling een engel opgenomen hoewel die in het verhaal, zoals dat in de bijbel staat, niet voorkomt.

Voor de middeleeuwse mens was de aanwezigheid van een engel in dit verhaal vanzelfsprekend.

Bekijk afbeelding 1.

- 1p 24 Geef aan waarom dit vanzelfsprekend was.

afbeelding 2

In de vijfde eeuw werd de hiërarchie van de engelen vastgelegd. Daarin worden negen categorieën onderscheiden, waaronder Serafijnen, Cherubijnen, Aartsengelen en Engelen.

De aartsengel Michaël wordt vaak afgebeeld met een weegschaal met een menselijke ziel, een naakt mensfiguurtje, in iedere schaal. Op afbeelding 2 zie je dit op een detail van het Laatste Oordeel op het hoofdtimpaan van de kathedraal van Autun.

- 2p 25 Leg uit wat deze handeling van Michaël betekent met betrekking tot het Laatste Oordeel.

afbeelding 1 en 2

Het kapiteel en het timpaan zijn op een typisch middeleeuwse manier vormgegeven. Er werd bijvoorbeeld niet gestreefd naar een gelijkenis met de waarneembare wereld.

- 1p 26 Leg uit waar in de middeleeuwse kunst wél naar werd gestreefd.

afbeelding 3

De beeldhouwwerken op afbeelding 1 en 2 worden toegeschreven aan Gislebertus. Op afbeelding 3 zie je de inscriptie op het timpaan met de tekst *Gislebertus hoc fecit* (Gislebertus heeft dit gemaakt).

- De naam van een beeldhouwer werd in de middeleeuwen zelden vermeld.
- 1p 27 Geef aan waarom het in de middeleeuwen een uitzondering was om die naam te vermelden.

film 1, tekst 8

Ook in de hedendaagse westerse cultuur zijn engelen een bron van inspiratie. De Duitse regisseur Wim Wenders maakte in 1987 *Der Himmel über Berlin*. Deze film speelt zich af in een nog gesplitst Berlijn in de nadagen van de koude oorlog. De film volgt twee engelen, Damiel en Cassiel, die al eeuwen in deze stad rondlopen. Het fragment is de openingsscène van de film.

- Der Himmel über Berlin* is een film die voor een relatief klein publiek is gemaakt. Met name door de literaire voice-overs en het ontbreken van een duidelijk plot wijkt deze film af van de standaard Hollywoodfilm. Ook de cinematografie, de manier waarop de film gemaakt is, draagt hieraan bij.
- 3p 28 Leg dit uit aan de hand van drie filmische aspecten.

film 1

De regisseur laat zien wat de engel waarneemt vanuit de hemel boven Berlijn. Tegelijkertijd maakt hij duidelijk dat deze waarnemer geen mens is, maar een bovennatuurlijk wezen.

- 2p 29 Noem twee manieren waarop de regisseur dit aangeeft.

film 2

Een deodorantfabrikant heeft engelen gebruikt in een commercial.

- 1p 30 Leg uit hoe de engel in deze commercial wordt ingezet om een product te verkopen.

film 2

Engelen worden meestal geslachtloos of als man voorgesteld. In deze commercial zijn het sexy vrouwen.

- Deze aanpassing past in een hedonistisch maatschappijbeeld.
- 2p 31 Leg dit uit. Geef tevens aan hoe deze commercial daar eveneens aan bijdraagt.

film 2

Deze commercial heeft voor enige commotie gezorgd. Sommigen vinden dat het op deze manier opvoeren van engelen beledigend kan zijn voor gelovigen.

- 2p 32 Geef een argument waarom deze commercial gezien kan worden als beledigend. Geef ook een argument waarom het duidelijk is dat deze commercial niet beledigend bedoeld is.